

Neven Šimić, student sociologije
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

Jasmin Peco, student sociologije
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

SUDBINA DRŽAVE-NACIJE U PROCESU GLOBALIZACIJE

REZIME

Društvena znanost se već duže vremena bavi pitanjem budućnosti države-nacije, a naročito je to izraženo u zadnja dva-tri desetljeća. To pitanje posebno zaokuplja teoretičare nacije i nacionalizma. Naravno, ne postoji jednoznačan odgovor na to pitanje, jer različiti teoretičari nude različita predviđanja. Prema jednima, država-nacija će uskoro biti stvar prošlosti i njeno vrijeme upravo istječe. Drugi autori, naprotiv, smatraju da se to neće desiti i da će država-nacija opstati u procesu globalizacije. Mišljenja jednih i drugih teoretičara iznijet ćemo u središnjem dijelu rada, iznoseći, naravno, i svoja zapažanja i pretpostavke, naročito u zaključnom dijelu.

Ključne riječi: globalizacija, država, nacija, nacionalizam, identitet

Država-nacija u razdoblju moderne i postmoderne

Država-nacija je oblik države koji se zasniva na teritorijalnosti, pravno-političkom autoritetu vlasti, nacionalnoj kulturi i suverenitetu. Nakon Vestfalskog mirovnog ugovora, iz 1648, kolektivna pripadnost se određuje teritorijalno, a nacionalni suverenitet se kao načelo uvodi s američkom Deklaracijom o nezavisnosti, iz 1776. i Francuskom revolucijom, 1789. godine. Nacionalni suverenitet se zasniva "na demokratskom i svjetovnom tumačenju izvora vlasti". (Katunarić, 2003:97)

Nacionalna država svoju renesansu doživljava nakon 1848. godine i to će trajati sve do sedamdesetih godina 20. stoljeća. Razvoj i afirmacija država-nacija se, dakle, vezuje uz doba moderne.

U postmodernističkoj eri dolazi do transformacije i redefiniranja države-nacije. To je vrijeme kad se svijet sve više povezuje, a to je već kontekst globalizacije. Glavna obilježja nacionalne države su teritorijalnost, suverenitet, nacionalna kultura i ona u procesu globalizacije bivaju relativizirana. Prema Anđelku Milardoviću, čak i pravni sistem nacionalne države biva relativiziran jer se nacionalna zakonodavstva moraju usklađivati sa zakonodavstvima nadnacionalnih država (kao npr. u slučaju EU). (Milardović, 2004:156)

Ismet Grbo piše da su glavna obilježja države-nacije relativizirana u procesu globalizacije. Porast nadnacionalnih asocijacija, multinacionalnih kompanija, poboljšanje tehnologije komuniciranja i dr, samo su potvrda koliko je proces globalizacije daleko odmakao. (Grbo, 2006:189)

Države više nisu jedini značajni akteri međunarodnih odnosa. Kao akteri, pojavljuju se pojedinci, nevladine organizacije, globalni ekonomski akteri (MMF, Svjetska banka, multinacionalne korporacije, i dr.).

Nadnacionalna udruživanja

Prema Giddensu, globalizacija je proces koji se odvija preko granica nacionalnih država. Postojeći mehanizmi upravljanja nisu više dovoljni. Države ne mogu kontrolirati i adekvatno upravljati mnogim procesima koji utječu na društva. Zato se javlja potreba za novim oblikom globalnog upravljanja. (Giddens, 2003:80)

Ismet Grbo u tekstu *Nauka, globalizacija i svijet država* ističe da države-nacije gube kontrolu nad mnogim procesima. "Ustvari, globalizacija se nametnula kao način rješavanja pitanja nemoći vlada država-nacija da odgovore na složena pitanja svog daljnjeg razvoja, to jest na lokalnom nivou." (Grbo, 2006:189)

Globalizacijski procesi vode prema tome da se uspostave pravila i standardi koji će važiti na globalnom, svjetskom nivou. Svijet ide u pravcu stvaranja globalne demokratske strukture, odnosno nadnacionalnih organizacija. Takve organizacije su Ujedinjeni narodi i Evropska unija. "Evropska unija se naročito smatra inovativnim odgovorom na globalizaciju i mogla bi da postane model za slične organizacije u drugim dijelovima svijeta u kojima postoje jake regionalne veze." (Giddens, 2003:80)

Postoje mišljenja koja upozoravaju da je globalizacija nova vrsta kolonizacije, a rat sredstvo za ostvarivanje određenih ciljeva. U knjizi *Imperij*, njeni autori Michael Hardt i Antonio Negri pišu da sa slabljenjem suvereniteta nacionalnih država jača novi oblik suverenosti – suverenitet političkog oblika globalizacije ili imperij. Da bi ostvario svoje ciljeve, imperij poseže za raznim oblicima interveniranja, a jedan od tih oblika je i rat, koji tako postaje sredstvo za zavođenje reda. (Hardt i Negri, 2003: 24)

U knjizi *Pod globalnim šešišrom*, Anđelko Milardović često koristi termin 'globalizam', pod kojim podrazumijeva "svako djelovanje upravljeno prema poimanju 'svijeta kao cjeline'". (Milardovic, 2004:301)

Uspoređujući globalizam s ideologijama poput anarhizma i liberalizma, Milardović smatra kako je globalizam u nekim segmentima blizak navedenim dvjema ideologijama (sve tri ideologije se na određeni način bore protiv nacionalizma i nacije-države). Globalizam je za transformaciju nacije-države, a ne njen nestanak. Međutim, globalizam nastoji maksimalno ograničiti utjecaj nacija-država. Osnovna težnja takvog djelovanja je uspostavljanje neke vrste svjetske ili globalne države, ali nacionalizam i nacija-država stoje na tom putu. Međutim, nastojanja da se oni ukinu ili oslabe mogu dovesti do otpora i jačanja nacionalizma.

Ulrich Beck globalizam označava kao „...shvaćanje da svjetsko tržište izgurava, ili zamjenjuje političko djelovanje, ideologijom vladavine svjetskog tržišta, tj. ideologijom neoliberalizma. Beck o globalizmu raspravlja kao o „ ‘misaonom virusu’ koji je napao sve stranke, redakcije, institucije. Vjerska dogma globalizma nije gospodarsko djelovanje, nego podređivanje svih i svega – politike, znanosti, kulture – primatu ekonomskog”. (Beck, 2001:24)

Odumiranje ili transformacija države-nacije

Kod tzv. „malih naroda“ postoji bojazan da će usljed globalizacije doći do njihove marginalizacije, odnosno do odumiranja njihovih kulturnih specifičnosti i da će biti asimilirani. Takav strah prisutan je naročito u tranzicijskim zemljama. Većina tih država suočena je s teškim ekonomskim problemima i u njima je, u manjoj ili većoj mjeri, došla do izražaja nacionalistička politika vodećih političkih stranaka. Teška ekonomska situacija i pravila koja nameće globalizacija mogu dovesti do toga da “raste interes za očuvanjem etno-nacionalnog identiteta i konzerviranjem države nacije”. (Grbo, 2006:191)

Manuel Castells smatra da “suvremeni nacionalizam gubi materijalno uporište”. Ekonomija, tehnologija, pa i državne ustanove globalno se umrežavaju i gube samostalnost. Castells, ipak, drži da država-nacija neće odumrijeti zbog globalizacije. Kao jedno od najjačih uporišta nacije i nacionalizma, on navodi kulturu. U uvjetima globalizacije i nestajanja suverenosti nacije-države, kulturni nacionalizam pruža najjači otpor tom procesu. (Katunarić, 2003:277)

Neki autori, poput Ernesta Gellnera, iznose predviđanja šta će se u budućnosti dešavati s nacijom i nacionalizmom. S tim u vezi, on smatra da nacionalizam u budućnosti neće biti glavni oblik politike, a nacija glavni oblik kolektivnog identiteta. On drži da će “daljnji procesi industrijalizacije i liberalizacije tržišta i kulturnih vrijednosti uvišestručiti društvene identitete i učiniti ih međusobno tolerantnijim... što bi jednom moglo istisnuti nacionalizam s glavne političke i kulturne scene.” (Katunarić, 2003:219)

Poput Gellnera, i Jurgen Habermas drži da će u postindustrijskom društvu nestati uvjeti koji su pogodovali nacionalizmu u industrijskom društvu. Nacionalizam je, prema njemu, “ideološki inženjering 19. stoljeća, čiji vijek trajanja upravo istječe.” (Katunarić, 2003:298) Habermas smatra da bi u skorijoj budućnosti evropski identitet mogao nadjačati onaj nacionalni. Međutim, ankete i razna

empirijska istraživanja u evropskim zemljama pokazuju da su građani i dalje znatno privrženiji svojim lokalnim identitetima (naciji, državi, lokalnoj zajednici..) nego evropskom identitetu.

Andelko Milardović tvrdi da globalizacija, ustvari, podrazumijeva denacionalizaciju; transformacija države-nacije, zapravo, znači njenu denacionalizaciju.

Kako je već rečeno, globalizacija kao proces, u manjoj ili većoj mjeri, izaziva otpore. Nacionalizam kao politička ideologija može biti odgovor na globalizaciju. Prema Milardoviću, radi se o vrsti otpora koji se odvija na dvije razine, visoj i nižoj. Viša razina podrazumijeva „pokušaj renacionalizacije nacionalnih država“ (npr. od strane konzervativaca i „evroskeptika“, u Velikoj Britaniji); na nižoj razini, radi se o otporu često veoma radikalno orijentiranih populističkih pokreta. (Milardović, 2004:156)

ZAKLJUČAK

Mišljenja nekih vrlo relevantnih teoretičara (Habermas, Gellner...) da će države-nacije u procesu globalizacije sve više slabjeti i postupno nestajati dosadašnje iskustvo i praksa ne potvrđuju. Ako sadašnje stanje pokušamo sagledavati i u njegovom budućem kretanju i razvoju, čini nam se da se teze spomenutih istraživača neće potvrditi. Svi do sada poznati globalni i regionalni oblici saradnje i udruživanja nisu ponudili neke uvjerljive dokaze o slabljenju države-nacije.

Ujedinjeni narodi, kao najširi oblik međunarodne saradnje, pomogli su napretku ostvarivanja saradnje i upoznavanju između različitih naroda i država. Međutim, rezultati te globalne međunarodne institucije daleko su ispod potreba i očekivanja čovječanstva. Brojni su primjeri u svijetu gdje UN nisu uspjele riješiti konflikte, a niti spriječiti sukobe, pa taj 65-ogodišnji međunarodni globalni subjekt sve više gubi autoritet.

Evropska unija je najefikasniji i najbolji oblik međunarodnog udruživanja. Međutim, ni udružene članice EU ne odriču se svoje nacije-države. Ekonomski, monetarni i razvojni suverenitet članica djelimično je prenesen na Uniju, ali kulturni, nacionalni, etnički i vjerski identiteti neće se ni globalizirati niti slabjeti. Velike nacije i velike kulture s razlogom su ponosne na svoju tradiciju i na tome insistiraju. Tzv. „male nacije“ i kulture još su osjetljivije na svoju tradiciju i kulturu, jer se plaše da u globalnom društvu ne izgube svoje posebnosti. Vjerovatno je to glavni razlog što i u samoj Evropskoj uniji imamo težnje za nastankom novih država-nacija, a primjeri su u Belgiji, Španjolskoj, Velikoj Britaniji. Treba očekivati da će velike i globalne međunarodne asocijacije naći rješenja da ne dolazi do novih nervoza i nepotrebnih podjela. U tom kontekstu, treba sagledavati i budućnost Bosne i Hercegovine, mada su svi primjeri različiti, tj. podjele u navedenim primjerima imaju drukčiji kontekst nego što je to historijska zbilja BiH.

I na kraju, mislimo da se može zaključiti kako će se država-nacija transformirati, ali neće nestati. Barem ne u skorijoj budućnosti. S obzirom da je država-nacija veoma „otporan“ koncept, vjerovatno će se teoretičari nacije i nacionalizma i u budućnosti intenzivno baviti tim pitanjem i izlaziti s novim teorijama.

LITERATURA

- Beck, U. *Što je globalizacija?*, „Vizura“, Zagreb, 2001.
- Giddens A. *Sociologija*, Beograd, 2003.
- Grbo, I. *Nauka, globalizacija i svijet država*, Godišnjak FPN, Sarajevo, 2006.
- Hardt, M, Negri, A. *Imperij*, „Arkzin“, Zagreb, 2003.
- Katunarić, V. *Sporna zajednica*, Naklada „Jesenski i Turk“, Zagreb, 2003.
- Milardović, A. *Pod globalnim šešišrom*, Centar za politološka istraživanja, Zagreb, 2004.

THE FATE OF THE NATION-STATE IN THE PROCESS OF GLOBALIZATION

SUMMARY

The social science, for a longer period of time, has been dealing with issues of the future of a state-nation, and that has been particularly pronounced in the past two-three decades. The issue is particularly absorbing for theorists from the field of nation and nationalism. Of course, there is no unanimous answer to this question, as different theorists offer diverse predictions. According to some theorists, the state nation will soon be a thing of the past, with its time already running out. Other authors, however, believe that will not happen and that the state-nation will subsist the process of globalization. We will present the opinions of these differing authors and theorists in the mid-section of this text, through paraphrasing and citing their theoretical suppositions, naturally along with bringing forward our own independent observations, especially in the concluding part of this article. In that endeavour, our present knowledge of this subject matter, gained through university education from units on nation and globalisation will certainly benefit us.

Keywords: globalisation, state, nation, nationalism, identity